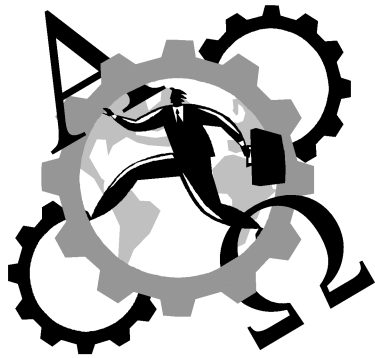

ІНТЕГРАЦІЯ ФІЛОЛОГІЇ І ТЕХНІЧНИХ НАУК

УДК 371.315=161.2

Л.А. ВАСЕНКО, доц., НТУ «ХПІ», Харків

В.В. ДУБІЧИНСЬКИЙ, докт. філол. наук, проф., НТУ «ХПІ», Харків

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ХПІ»

Стаття присвячена змісту навчальної дисципліни та поняттю «прикладна лінгвістика».

Статья посвящена рассмотрению содержания учебной дисциплины и самого понятия «прикладная лингвистика».

The article is honoured to the basic kinds of applied linguistics.

Вступ. У Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» уже п'ять років ведеться навчання студентів за спеціальністю «Прикладна лінгвістика». Разом із студентами спеціальності «Науково-технічний переклад» майбутні прикладні лінгвісти складають великий загін комплексних фахівців, які матимуть широкий спектр можливостей прикладення своїх знань у народному господарстві.

Сьогодні поняття прикладної лінгвістики досить аморфне та багатозначне. Іноді вважаються синонімічними поняття прикладної та комп'ютерної лінгвістики, у деяких ситуаціях прикладною вважається перекладацька діяльність, а підготовка студентів зі спеціальності «прикладна лінгвістика» зосереджується на перекладознавстві та комп'ютерному перекладі.

Прикладна лінгвістика як наукова дисципліна почала розвиватися у 20-ті роки XX сторіччя. На разі існують дві точки зору відносно обсягу поняття «прикладна лінгвістика».

Європейські та американські лінгвісти головним завданням прикладної лінгвістики, в першу чергу, донедавна вважали розроблення й впровадження різних методик навчання іноземної мови. Прикладом цього можуть бути навіть назви англійських та американських вищих навчальних закладів; наприклад, інститут у місті Дублін «School of Applied Languages» (дослівно «школа прикладних мов») є звичайним інститутом іноземних мов.

У 50-ті роки ХХ сторіччя термін «прикладна лінгвістика» почали застосовувати радянські лінгвісти й позначували ним увесь комплекс проблем, пов'язаних з досліджуванням різних видів машинного оброблення інформації, тобто, перш за все, з комп'ютерною лінгвістикою.

Сучасний обсяг поняття «прикладна лінгвістика» значно збільшився. Під поняттям «прикладна лінгвістика» розуміють такий напрям мовознавчої науки, який розробляє та здійснює практичне лінгвістичне забезпечення для різноманітних сфер людської діяльності. Ми вважаємо, що *сучасна прикладна лінгвістика* – це сукупність багатьох мовознавчих наук, дані яких застосовують (дехто з українських учених пропонують навіть таку назву «застосовна лінгвістика» – applied linguistics) будь-які інші галузі виробництва, науки, культури тощо.

Основна частина.

Прикладна лінгвістика має декілька керунків, які можна класифікувати за двома диференційними ознаками:

- за часовим індексом:

- а) до другої половини ХХ ст. та

- б) після другої половини ХХ ст.; такий розподіл пов'язаний з розвитком кардинально нових засобів створення, зберігання, перетворення та пошуку інформації у зв'язку з процесами глобальної комп'ютеризації суспільства;

- за засобами оптимізації різних функцій мови: комунікативної, номінативної, когнітивної, культурологічної, соціальної тощо:

- 1) комунікативну функцію оптимізують такі напрямки прикладної лінгвістики: теорія та практика викладання рідної та іноземної мов; створення штучних мов; теорія та практика перекладання (перекладознавство); машинний переклад; психолінгвістика; комунікативна лінгвістика;

- 2) когнітивну функцію – квантитативна лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика;

- 3) соціальну функцію мови – соціолінгвістика, політична лінгвістика, мовна політика, антрополінгвістика; комунікативна лінгвістика;

- 4) номінативну функцію – лексикографія, термінознавство, корпусна лінгвістика тощо.

У вищих навчальних закладах України (у тому числі й у технічних) вже не перший рік ведеться підготовка фахівців за спеціальністю-

ми «Прикладна лінгвістика» та «Переклад (науково-технічної інформації)».

У Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») вже 9 років пропонується курс «Сучасні проблеми прикладної лінгвістики та термінознавства» для майбутніх перекладачів технічної літератури та 5 років викладеться навчальна дисципліна «Основи прикладної лінгвістики» для студентів філологічного напрямку підготовки «Прикладна лінгвістика».

Ці навчальні курси НТУ «ХПІ» скеровані на взаємодію мовознавчих і технічних навчальних дисциплін, на міждисциплінарну основу прикладної лінгвістики як науки, що зараз розвивається за багатьма напрямками та набуває нових результатів і перспектив.

Робочими та навчальними програмами пропонованих в НТУ «ХПІ» навчальних дисциплін передбачено ознайомлення студентів з такими **напрямками прикладної лінгвістики**:

- **теорія письма, графічний рівень мови**: етапи розвитку письма; категорії фонетичного письма; вимоги до графіки будь-якої мови; створення графіки для етносів, які не мають своєї писемності; дешифрування текстів; записаних невідомою для дослідників мовою тощо;

- **мовна кодифікація**: поняття «орфографія»; етапи розвитку (української) орфографії; правописні реформи; поняття «орфоепія»; основні правила вимови звуків, звукосполук в різних мовах;

- **методика викладання мов**: поняття «метод», «методика»; класифікація методів навчання іноземних мов; історія розвитку перекладних, прямих, свідомо-комунікативних, інтенсивних та інших методів;

- **теорія та практика перекладання**: поняття «перекладання» і «переклад»; види перекладання – письмовий/усний, повний/стислий (реферативний, анотаційний, перекладання патентів), послідовний/синхронний; лексичні, граматичні, синтаксичні труднощі перекладання;

- **лінгвікультурологія**: знання мови через знання історії, культури, традицій народу; лінгвокраїнознавство; національна країна світу; лінгвокультурні концепти;

- **термінознавство**: поняття «термін», «терміноїд», «терміноелемент», «термінологія», «терміносистема»; структура термінів; вимоги до термінів; способи побудови нових термінів; найвідоміші терміноелементи грецького та латинського походження;

- **лексикографія**: поняття «лексикографія», «термінографія»; макрота мікроструктура словника; лексикографічна параметризація, принципи лексикографування; види звичайних словників та правила користування ними; види термінологічних словників – словники узусу, інформаційні, класифікатори, рубрикатори, тезауруси тощо; вимоги до складання словникової статті;

- **комп'ютерна лінгвістика:** поняття «комп'ютерна лінгвістика», «інформаційні системи», «лінгвістичне забезпечення комп'ютерних систем»; види лінгвістичного забезпечення – просте, складне, розгорнуте, інтелектуальне; лінгвістичні бази даних; системи машинного перекладу;

- **комп'ютерна лексикографія:** поняття «комп'ютерна лексикографія»; групи програм

- 1) для підтримування лексикографічних робіт: конкорданси, структура словникової статті словників-конкордансів;

- 2) для створення автоматичних словників: автоматичні словники для користувачів і автоматичні словники для програм оброблення текстів;

- **комп'ютерний переклад:** історія розвитку комп'ютерного перекладу; основні засоби комп'ютеризації процесу перекладання – автоматичні/автоматизовані системи комп'ютерного перекладу, лексичні/термінологічні банки даних; класифікація комп'ютерних помилок за ступенем труднощів їх подолання; причини неправильного машинного перекладу; характеристики українських і зарубіжних систем машинного перекладу.

- **математична та структурна лінгвістика:** поняття «структурна лінгвістика», «математична лінгвістика»; типи структур і формальні методи аналізу та опису мови; вища математика, теорія ймовірності, дискретна математика;

- **квантитативна лінгвістика:** поняття «квантитативна лінгвістика»; можливість створення структурно-ймовірнісної моделі мови та сфери її використання: лінгвістичний моніторинг, комп'ютерне моделювання мови, дешифрування закодованого тексту, авторизація тексту (експертиза авторства) тощо;

- **психолінгвістика:** поняття «психолінгвістика»; мова та мислення; теорія мовленнєвої діяльності; породження та сприйняття мовлення; стратегії та тактики нейролінгвістичного програмування;

- **комунікативна лінгвістика:** теорія комунікації; риторика; комунікативні тактики мовленнєвої діяльності;

- **когнітивна лінгвістика:** поняття «когнітивна лінгвістика»; пізнання за допомогою мови; концепт, гештальт, фрейм, сценарії мовленнєвої поведінки;

- **комунікативна лінгвістика:** поняття «комунікація»; елементи комунікації; прикладні завдання комунікативної лінгвістики;

- **соціолінгвістика:** поняття «соціолінгвістика»; проблеми взаємодії мови та суспільства; вплив суспільства на мову – соціальна варіативність мовлення та вплив мови на суспільство – види державної мовної політики (пенетрація, легітимація, партиципація: позитивна/негативна, дистрибуція: ситуативні варіанти); соціолінгвістичні процеси в різних країнах світу та в Україні;

- **політична лінгвістика:** поняття «політична лінгвістика», «мовна

політика»; методи аналізу політичних текстів, тобто моніторинг текстів виступів відомих політичних діячів, реклами та текстів засобів масової інформації;

- **антрополінгвістика:** поняття «антрополінгвістика», «концепт», «картина світу»; основні категорії антрополінгвістики: мовна картина світу, наукова картина світу, національна мовна картина світу, національна наукова картина світу, мовна картина окремого носія певної мови; головні ознаки мовної та наукової картин світу;

- **інтерлінгвістика:** поняття «інтерлінгвістика», «штучні мови»; історія розвитку лінгвопроекування; класифікація штучних мов: мови програмування, інформаційні мови, формалізовані мови науки, міжнародні допоміжні мови та авторські мови (що створюють письменники у своїх творах);

- **(де)шифрування:** поняття «шифр», «код»; типи завдань, які потрібно розв'язувати у процесі дешифрування текстів; математичний підхід до (де)шифрування текстової інформації;

- **реферування, анування:** поняття «згорання текстової інформації»; види рефератів і анотацій.

Таким чином, слід зазначити, що термін **«прикладна лінгвістика»** має розглядатися як широкий концепт, який залучає у свою семантичну структуру поняття різноманітних галузей виробництва, науки, техніки, національної культури, що використовують (прикладують) лінгвістичні дані у своїй діяльності.

Підготовка фахівців з прикладної лінгвістики у вищих навчальних закладах передбачає формування широко/глибоко освіченої особистості, яка володіє знаннями, вміннями та навиками використання мовознавчих категорій, понять і теоретичних положень на практиці, у різноманітних сферах народного господарства.

Висновки.

Головна мета спеціальності «прикладна лінгвістика» – сформувати міждисциплінарного фахівця на межі наук – мовознавства та інших інформаційних, технічних, виробничих тощо галузей людської діяльності. Визначений Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України напрям підготовки прикладних лінгвістів – «Філологія» - вимагає від вишів скерованості на гуманітарний складник технічної освіти (або на технічний складник філологічної освіти).

Майбутнє прикладної лінгвістики бачиться у гармонізації всіх перелічених напрямків та у підготовці широко освічених фахівців з відповідних мовознавчих і науково-технічних дисциплін.

Розроблення та використання нових інформаційних технологій неможливо сьогодні без урахування інтелектуальних компонентів, забезпечення їх системами, які працюють з природними мовами. Це зумовлює дослідження механізмів природної мови, що потребує розроблення сучас-

них математичних методів формального опису текстової інформації. Всі технічні галузі, які пов'язані з інформатикою й обчислювальною технікою, потребують лінгвістичного забезпечення інформаційних систем, а держава вимагає наявності фахівців (прикладних лінгвістів), які мають у комплексі широкі знання сучасних інформаційних технологій та високу мовну кваліфікацію.

Хочеться зазначити, що на сьогодні визріває новий науковий напрям, який обов'язково необхідно врахувати у ВАКівському переліку спеціальностей. У зв'язку із важливістю й актуальністю зазначеної спеціальності науковцям і працівникам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України треба об'єднати свої зусилля щодо удосконалення та розвитку спеціальності «Прикладна лінгвістика» в Україні у вищих технічних навчальних закладах.

Ми вважаємо за доцільне спеціальність «Прикладна лінгвістика» залучити до переліку спеціальностей не тільки до напрямку «Філологія», а також і *до напрямку «Комп'ютерні науки»* або створити *нову спеціальність «Лінгвістичні технології в інформаційних системах»* у напрямі підготовки «Комп'ютерні науки», за умови залишення зазначеної спеціальності також і у напрямі «Філологія».

Список літератури: 1. Актуальные проблемы современной лингвистики: Уч. пос. / Сост. Л.Н. Чурилова. – 3-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 416 с. 2. *Алефиренко Н.Ф.* Современные проблемы науки о языке: Уч. пос. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 416 с. 3. *Баранов А.Н.* Введение в прикладную лингвистику: Уч. пос. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с. 4. *Бацевич Ф.С.* Основы коммуникативной лингвистики: Підручник – К.: Академія, 2004. – 344 с. 5. *Васенко Л.А., Дубичинський В.В., Кримець О.М.* Фахова українська мова: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с. 6. *Волошин В.Г.* Комп'ютерна лінгвістика: Навч. пос. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 381с. 7. *Горелов И.Н., Седов К.Ф.* Основы психолингвистики: Уч. пос. – М.: Лабиринт, 2008. – 320 с. 8. *Гринев-Гриневич С.В., Сорокина Е.Я., Скопюк Т.Г.* Основы антропологической лингвистики: Уч. пос. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 128 с. 9. *Дубичинський В.В.* Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології: Навч. пос. – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – 203 с. 10. *Дубичинський В.В.* Лексикография русского языка: Уч. пос. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 432 с. 11. *Дуличенко А.Д.* История интерлингвистики: Уч. пос. – М.: Высшая школа, 2007. – 184 с. 12. *Звегинцев В.А.* Теоретическая и прикладная лингвистика: Уч. пос. – Изд. 2-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 336 с. 13. *Лейчик В.М.* Терминоведение. Предмет, методы, структура – М.: КомКнига, 2006. – 256 с. 14. *Партико З.В.* Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності: Навч. пос. – Львів: Афіша, 2008. – 224 с. 15. Прикладне термінознавство: Навч. пос. / За ред. В.В. Дубичинського та Л.А. Васенко – Харків: НТУ «ХПІ», 2003. – 145 с. 16. Прикладное языкознание: Учебник / *Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицкая, Г.Я. Мартыненко* и др. – СПб: Изд-во СПб ун-та, 1996. – 287 с. 17. *Чудинов А.П.* Политическая лингвистика: Уч. пос. – 3-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2008 – 256 с. 18. *Широков В.А.* Элементы лексикографии – К.: Довіра, 2005. – 304 с.

Надійшла до редколегії 18.10.2011.